

Posudek na diplomovou práci

Lenky Šimkové

Rodová diferencovanost' volnočasových aktivit po vstupu do manželstva v období socialismu

Rozhodnutí diplomandky pro toto téma se ukázalo být velmi šťastné, neboť je pro otázku genderových vztahů a postavení obou pohlaví ve společnosti z období socialismu stejně tak opomíjené jako v řadě ohledů neuralgické, a jak autorka správně zmiňuje, je to asi nejbližší klíč k odhalení každodennosti. Je to právě oblast volného času, kam se z velké části přesunuly genderové nerovnosti, a z hlediska genderové analýzy se jedná o rozplétání rozličně skrytých a překrytých mechanismů, které ani v pohledu zvenčí (v obecném povědomí), ani z pohledu aktérů jako nespravedlivé většinou vnímány nejsou. A přece: tato práce umožnila mimo jiné vyzvednout ze zapomnění pozoruhodný a genderově překvapivě reflexivní výzkum pod vedením Blanky Filipcové z konce šedesátých let. Přestože jsem diplomandku na tento výzkum a jeho výstupy upozornila, jeho celkový přístup a kritičnost jeho závěrů mě samotnou překvapily. Za adekvátní metodu považuji polostrukturované rozhovory „podle návodu“, zvláštností je, že diplomandka vedla rozhovory s manželskými páry, a to s každým z partnerů zvlášť.

Základní teoretické rámování pro konkrétní výzkumnou otázku tedy leželo na stole. Struktura práce viditelná na první pohled z Obsahu je jasná a logicky uspořádaná. Obecnější rámce, tedy gender, volný čas a emancipace žen za socialismu jsou funkčně zvolené, ostatní, větší část, teoretických východisek se pak již vztahuje přímo k výzkumné otázce a vychází především z výše zmíněného výzkumu. Je dobře strukturovaná: začíná různými aspekty volného času za socialismu, další část je věnována roli státu a otázce podpory domácích činností, poslední pak procesu maskulinizace a femininizace činností víceméně působením aktérů zevnitř, v rodinné dynamice. Struktura empirické části je standardní až vzorová.

Úvod obsahuje dobré zdůvodnění relevance tématu z více hledisek, výzkumná otázka je explicitně formulovaná a vysvětlená, jakož i informace o metodě sběru dat, chybí pouze informace o metodě analýzy dat. Autorka se zde také snaží vyrovnat s jazykovou otázkou používání pojmu gender v českém a pojmu rod ve slovenském úzu, který dokládá rozsáhlou definicí, chybí mi však dotažení v podobě závěru, zda jsou konotace pojmu gender a rod identické (prosím *u obhajoby*). Dobře je představena diskuse k pojmu volného času, jednak autorka reflektuje tendenčnost přístupu Švígové, jednak, což je podstatnější, ukazuje až nečekanou složitost a nejednotnost, pokud jde o samotnou definici volného času.

Uvědomuje si přitom, že od zvolené definice se budou výrazně odvíjet také výsledky jejího výzkumu. Diskusi k definici pojmu sleduje v pracích jak předtím po-listopadových, nakonec jako nejpropracovanější shledává pojetí Filipcové a také Bezoušky a Vytlačila, obě ze šedesátých let. *U obhajoby* by bylo dobré vysvětlit, v čem autorka spatřuje nedostatečnost nejnovějších definic. Oceňuji, že se autorka sama snaží rozhodnutí o definici nejprve kontextualizovat, ale jasné sdělení, z jaké definice tedy sama vychází, jsem nenašla.

Dost rozsáhlá je podkapitola věnovaná diskusi o postavení žen za socialismu, těší mě přirozeně, že autorka vydatně využívá poznatků naší publikace *Vyvlastněný hlas*, a také další relevantních zdrojů jako například Kiczkové. Jako problematická se může zdát až přílišná šíře excerptu z kapitoly Barbary Havelkové o vývoji legislativního ukotvení rodinných politik za socialismu, ale nakonec jsem usoudila, že to autorka činí ze srozumitelných důvodů, vše explicitně provazuje se svou výzkumnou otázkou. Dále jsou dobře zpracované funkce volného času a oceňuji, že je významně tematizováno i specifikum komunistické éry, kdy měl volný čas také funkci útočiště před socialismem, ale upozorňuje také na dvojsečnost této funkce z genderového hlediska. Této části bych vytkla časté odkazování z druhé ruky zejména u českých titulů, které jsou snadno dostupné. Nemá cenu komentovat všechny podkapitoly, konstatuji pouze, že celá problematika volného času za socialismu je v této práci pojednána neobyčejně komplexně a práce tak demonstruje, jak bohaté a sofistikované je to téma – i když některá subtémata ke konci této části už působí místy redundantně. Pěkně je nicméně zpracována i problematika maskulinizace a feminizace činností s oporou v Možném a Blažkovi.

V jednotlivých pasážích zároveň neustále narážíme na velmi kritické výroky Filipcové včetně genderových, přímo či nepřímo vinící samotný režim, a bylo by bývalo stálo za to, všechny je seskupit, aby byl *zřejmý celý kritický (dobový) vzorec*, který byl v souvislosti s tímto tématem vytvořen v okamžiku tehdejší největší svobody slova (1967). Pokud to autorka ještě stihne, doporučuji, aby si to připravila *pro obhajobu*. Teoretická část je zakončená výborným shrnutím základních tezí k výzkumné otázce, opět vycházejících hlavně z Filipcové. Teze v tomto případě neodporují zásadám kvalitativní analýzy, představují orientační linky tázání. Stále jsem ovšem marně hledala *definici volného času*, kterou autorka používá, v podstatě se o ní nejvíce dozvíme až v empirické části na konci představení techniky analýzy (rozdělení činností podle Bezoušky a Vytlačila) na straně 58 a v následné klasifikaci mimopracovních činností. Autorka zde vypracovala, promyšleně, jakousi kombinaci kritérií, bylo by nicméně třeba celou tuto věc objasnit *u obhajoby*.

Empirická část obsahuje standardní představení paradigmatu, etických otázek, dobrou reflexi vlastní pozice, a také, což považuji za důležité zejména u takto retrospektivní látky, tematizaci konceptů paměti a zkušenosti (Kiczková a Joan Scott). Dobře jsou představeny techniky sběru a analýzy dat a sestavení vzorku, pochválit je třeba provedení dvou pilotních rozhovorů (s jedním manželským párem) a jejich vyhodnocení.

Výsledky výzkumu jsou představeny jednak formou medailónů manželských párů, kde je z genderového hlediska reflektován i rozdílný přístup žen mužů v průběhu rozhovorů, jednak v podobě axiálních kategorií abstrahovaných z rozhovorů. Medailony jsou odůvodněné i analyticky, neboť se jednalo o specifické typy rodin, což mělo vliv i na organizaci rodinného času včetně mimopracovního. Dále souhlasím s tím, že u takto malého a zároveň rozmanitého vzorku bylo třeba vytěžit maximum poznatků, co se týče variability, a to by bez kontextu konkrétní rodinné situace nebylo možné.

Přesto se našly transverzální jevy, jež odrážejí získané axiální kategorie. Komplexnost dané problematiky se promítla do organizace výsledků ve dvou vrstvách, nejprve do tří okruhů, a až v jejich rámci do jednotlivých kategorií. Kategorie jsou zajímavé a nosné, je jich celkem deset a vytvářejí velmi plastický obraz rozvažování dotazovaných na téma mimopracovních aktivit, ale zároveň jako neoddelitelných od těch pracovních, a specifický rozměr dává analýze občasné zpětné přehodnocování minulých postojů. Analýzy a interpretace jsou vhodně ilustrovány citacemi. V neposlední řadě tu autorka sleduje, *jak volný čas definují sami komunikační partneři a partnerky* – je toto odpovědí na definici, kterou hledám? Tato část je zakončena kvalitním shrnutím významných poznatků v rámci kategorií. Následuje ještě zajímavá, sebekritická zpětná reflexe vlastních chyb při realizaci výzkumu a poučení, které z toho autorka vyvodila. Závěry jsou formulované důkladně, vyčerpávají všechny hlavní motivy a jsou dostatečně podložené předchozími analýzami. Jazyk práce je stylisticky pěkný, živý. Rovněž seznam literatury je zpracován pečlivě, ale vykazuje jednu poměrně zásadní chybu: jednotlivé kapitoly z kolektivní monografie (například z *Vyvláštěného hlasu*) musí být citovány každá zvlášť, a to včetně úvodu editorek.

Tato práce se postupně velmi posunula k důkladně propracovanému výsledku, který přináší řadu nebanálních poznatků jak v teoretické, tak v empirické části. Genderové interpretace jsou citlivé, ale už volají po nějakém paradigmatickém modelu, materiál je pro něj připraven.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

PhDr. Hana Havelková, PhD.

Vedoucí diplomové práce